

DZIMUMNEAIZSKARAMĪBA KĀ SATVERSMĒ NOSTIPRINĀTA VĒRTĪBA UN TĀS AIZSARDZĪBA KRIMINĀLLIKUMĀ

SEXUAL INVIOABILITY AS A CONSTITUTIONAL VALUE AND ITS PROTECTION IN CRIMINAL LAW OF LATVIA

Elīna Zivtiņa, Mg. iur.

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes
Krimināltiesisko zinātņu katedras doktorante

Summary

The article provides an analysis of the term “sexual inviolability”, its protection in the constitution of Latvia (*Satversme*), as well as in the Criminal Law. The author has analysed sexual inviolability as a constitutional value based on Article 93, Article 94 and Article 96 of *Satversme*.

In the author’s mind, sexual inviolability falls not only under the scope of right to personal inviolability, but also under the right of a person to liberty and security. Likewise, in certain situations a breach of sexual inviolability can be considered as a breach of prohibition of torture or inhuman treatment. Furthermore, the author brings attention to the problematic pertaining to misuse of the term “sexual violence” misuse in the Criminal Law.

Atslēgvārdi: dzimumneaizskaramība, Satversme, Krimināllikums, noziedzīgi nodarījumi pret dzimumneaizskaramību, seksuālā vardarbība

Keywords: sexual inviolability, *Satversme*, Criminal Law, criminal offences against sexual inviolability, sexual violence

Ievads

Dzimumneaizskaramība izsenis bijusi viena no tādām interesēm, par kuru vainīgajam tika piespriests augstākais soda mērs. Lai arī sodu politika līdz ar vēsturisko attīstību ir mainījusies, nenoliedzams ir fakts, ka dzimumneaizskaramības aizskārumi, ievērojot to raksturu, ir vieni no kaitīgākajiem krimināltiesībās.

Ievērojot šo noziedzīgo nodarījumu raksturu, valstij ir jānodrošina garantijas uz personas dzimumneaizskaramības aizsardzību. Lai arī nav ticis apšaubīts fakts, ka personas dzimumneaizskaramības aizsardzība izriet no Satversmes 96. pantā noteiktajām tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību, doktrīnā ir bijušas diskusijas par šā jēdziena vietu tiesību uz brīvību un drošību kontekstā, kas noteiktas Satversmes

94. pantā. Savukārt Latvijā līdz šim nav diskutēts par dzimumneaižskaramības aizskārumiem kā daļu no spīdzināšanas un necilvēcīgas izturēšanās aizlieguma.

Šā raksta mērķis ir noskaidrot dzimumneaižskaramības aizsardzību Satversmē, aplūkojot dzimumneaižskaramības saturu kā doktrīnā un skaidrojošajās vārdnīcās, tā arī likumsakarīgi – starptautisko tiesu praksi attiecībā uz noziedzīgiem nodarījumiem pret dzimumneaižskaramību.

1. Dzimumneaižskaramības jēdziena saturs

Dzimumneaižskaramības jēdziens gramatiski sastāv no vārdu salikuma “dzimums” un “neaižskaramība”. Latviešu literārās valodas vārdnīcā skaidroti, piemēram, jēdzieni “neaižskaramība” un “personas neaižskaramība”. “Neaižskaramība” raksturots kā tāds stāvoklis, kad pastāv tiesisks nodrošinājums pret represīvu un kaitīgu iedarbību.¹ Turpretim personas neaižskaramību 1927. gadā raksturoja kā tiesību no valsts iestādēm prasīt dzīvības, brīvības un cieņas neaižskaršanu un apsargāšanu.² Mūsdienās personas neaižskaramība tiek raksturota kā konstitucionālas tiesības katram cilvēkam uz viņa fizisko, tikumisko un garīgo tiesību valsts aizsardzību pret jebkādu prettiesisku aizskaršanu.³

Aplūkojot “neaižskaramības” un “personas neaižskaramības” definīcijas, varētu apgalvot, ka personas neaižskaramības aspekts, tostarp, bet ne tikai, ir dzimumneaižskaramība. Proti, dzimumneaižskaramības aizskāruma gadījumā tiek izdarīta kaitīga iedarbība, turklāt tiek aizskarta personas dzimumbrīvība un cieņa, kas līdz ar to ir prettiesisks aizskārumš. Ņemot vērā minēto, dzimumneaižskaramības jēdziens ir cieši saistīts ar dzimumbrīvības jēdzienu.⁴

Jānorāda, ka šie jēdzieni nav sinonīmi. *Dr. iur.* Dainis Mežulis ir paudis, ka ar dzimumbrīvību ir saprotamas personas tiesības izvēlēties, ar ko un vai stāties dzimumattiecībās.⁵ Turklāt uz gribas paušanu kā dzimumbrīvības pazīmi ir norādījušas profesore Valentija Liholaja un docente Diāna Hamkova, uzsverot, ka dzimumbrīvība dzimumattiecībās ir ekskluzīva personas tiesība, kura nevar tikt ierobežota, ja vien persona nav paudusi attiecīgu gribu.⁶

¹ Latviešu literārās valodas vārdnīca: 5. sēj. H. Bendika, L. Cepliša, R. Grabja redakcijā. Rīga: Zinātne, 1984, 346. lpp.

² Latviešu konversācijas vārdnīca: 125. burtnīca, A. Švābes, A. Būmaņa, K. Dišlera redakcijā. Rīga: Grāmatu apgādniecība A.Gulbis, 1927, 31762. slej.

³ Bieži lietoti jēdzieni un termini: skaidrojošā vārdnīca. Sastādījušas L. Vjaterē L. un I. Vjaterē. Rīga: Avots, 2004, 373. lpp.

⁴ Sk., piemēram: Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Otrā daļa (IX–XVII nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 443., 449. lpp.; Liholaja V., Hamkova D. Seksuāla rakstura darbību izpratne un kvalifikācijas problēmjaudājumi. Tiesību zinātnes uzdevumi, nozīme un nākotne tiesību sistēmās. II. LU Juridiskās fakultātes 7. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019, 333. lpp.

⁵ Mežulis D. Izvarošanas kvalifikācija. Administratīvā un kriminālā justīcija, 2015, Nr. 3 (72), 29. lpp.

⁶ Liholaja V., Hamkova D. 2019, 333. lpp.

Ņemot vērā, ka noziedzīgajos nodarījumos pret tikumību un dzimumneaizskaramību kā cietušie visbiežāk ir bērni⁷, nepieciešams ielūkoties dzimumneaizskaramības un dzimumbrīvības jēdziena piemērošanā nepilngadīgajiem. Dzimumbrīvības institūts gan nebūtu attiecināms uz personām, kas nav sasniegušas sešpadsmit gadu vecumu, jo tās vēl nav sasniegušas dzimumbriedumu.⁸ Protī, ņemot vērā šīs personas fizisko un garīgo attīstību, persona, kas nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu, nevar paust saistošu gribu par stāšanos dzimumattiecībās vai piekrišanu veikt citas seksuāla rakstura darbības, un tādējādi sešpadsmit gadus nenasniegusi persona nevar būt apveltīta ar dzimumbrīvību.⁹ Ievērojot šādu dzimumneaizskaramības jēdziena šaurākajā nozīmē izpratni, varētu apgalvot, ka šis jēdziens būtu attiecināms arī uz personām, kas savas garīgās attīstības dēļ nevar būt apveltītas ar dzimumbrīvību, ievērojot, ka šādas personas noteiktos gadījumos nevar paust saistošu gribu par stāšanos dzimumattiecībās vai iesaistīties citās seksuāla rakstura darbībās.

Ievērojot minēto, var secināt, ka dzimumneaizskaramības jēdziens plašākajā nozīmē sevī ietver dzimumneaizskaramību šaurākajā nozīmē, proti, attiecinot uz personām, kas nav sasniegušas sešpadsmit gadu vecumu, un personām, kas garīgās attīstības dēļ nevar dot saistošu piekrišanu stāties dzimumattiecībās vai veikt citas seksuāla rakstura darbības, kā arī dzimumbrīvību, kas attiecināms uz personām, kuras sasniegušas sešpadsmit gadu vecumu. Tajā pašā laikā jānorāda, ka garīgās attīstības traucējumi *per se* nenozīmē, ka persona nevarētu sniegt saistošu piekrišanu stāties dzimumattiecībās.

2. Dzimumneaizskaramība kā no personas pamattiesībām izrietoša aizsargājama vērtība

Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 96. pants nosaka, ka “īkvienam ir tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību”. Satversmes tiesa, konkretizējot Satversmes 96. pantā ietvertās tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, ir norādījusi, ka šīs tiesības aptver vairākus aspektus.¹⁰ Jēdziens “privātā dzīve” Satversmes 96. panta kontekstā sevī ietver ne tikai ģimenes dzīvi, mājokļa un korespondences neaizskaramību, bet arī tiesības dibināt un attīstīt attiecības ar citiem cilvēkiem.¹¹ Ņemot vērā iepriekš minēto, var secināt, ka tiesību uz privāto dzīvi saturā ietilpst arī personas dzimumbrīvība. Tam pievienojas Eiropas Cilvēktiesību tiesa, kas ir vairākkārt norādījusi, ka tiesību uz privāto dzīvi saturā, kuru nodrošina Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. pants, ir arī personas dzimumdzīves

⁷ Sk., piemēram: Pērn visbiežāk bērni cietuši no noziegumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību. Pieejams: <https://www.delfi.lv/calis/jaunumi/pern-visbiezak-berni-cietusi-no-noziegumiem-pret-tikumibu-un-dzimumneaizskaramibu.d?id=48867723> [aplūkots 02.11.2021.]; VP: pērn pieaudzis seksuāla rakstura noziegumu un krāpšanu skaits. Pieejams: <https://puaro.lv/tiesiskums/vp-pern-pieaudzis-seksuala-rakstura-noziegumu-un-krapsanu-skaitis/> [aplūkots 02.11.2021.].

⁸ Krastiņš U., Liholaja V. 2018, 453. lpp.

⁹ Liholaja V., Hamkova D. 2019, 333. lpp.

¹⁰ Sk.: Satversmes tiesas 06.02.2019. spriedums lietā Nr. 2018-11-01, 16.1. punkts. Latvijas Vēstnesis, 2019, Nr. 48.

¹¹ Satversmes tiesas 23.04.2009. spriedums lietā Nr. 2008-42-01, 8. un 10. punkts. Latvijas Vēstnesis, 2009, Nr. 64.

aizsardzība.¹² Ievērojot, ka dzimumdzīve ir dzimumneaizskaramības komponente, Satversmes 96. pants sevī ietver arī dzimumneaizskaramības aizsardzību.

Satversmes 94. pants nosaka, ka “ikvienam ir tiesības uz brīvību un personas neaizskaramību. Nevienam nedrīkst atņemt vai ierobežot brīvību citādi kā tikai saskaņā ar likumu”.

Vēsturiskie materiāli nedod skaidru atbildi par Satversmes 94. panta saturu, tādējādi viedokļi par Satversmes 94. panta saturu atšķiras. Proti, doktrīnā ir sastopams tāds viedoklis, ka Satversmes 94. pantu esot pārliecinošāk interpretēt kā personisko brīvību, kas esot attiecināms arī uz personas neaizskaramību, neietverošu. Proti, Satversmes 94. pants drīzāk saturot vienīgi brīvības atņemšanas aizliegumu. Šāds viedoklis tiek pamatots ar to, ka Satversmes 94. panta otrais teikums paredz ierobežojumu, taču personas personisko brīvību atbilstoši starptautiskajiem aktiem nevar ierobežot. Tāpat vēsturiskajos Satversmes sagatavošanas materiālos neesot informācijas par to, ka par Satversmes 94. pantu diskutēts tiesību uz personisko brīvību kontekstā.¹³ Savukārt krimināltiesību doktrīnā ir pausts viedoklis, ka Satversmes 94. pants līdzās citiem sabiedrībā pieņemtajiem personas neaizskaramības nosacījumiem ietverot arī seksuālu neaizskaramību, ja persona to nevēloties.¹⁴ Tāpat arī Augstākā tiesa ir atzinusi, ka personas neaizskaramība ir aizsargājama arī Satversmes 94. panta kontekstā.¹⁵ Tātad ir pamatoti apgalvot, ka Satversmes 94. panta saturs ir plašāks nekā tikai brīvības atņemšanas aizliegums. Papildus judikatūrai to var konstatēt, arī atgriežoties pie iepriekš aplūkotā personas neaizskaramības skaidrojuma. Proti, ar personas neaizskaramību saprot konstitucionālas tiesības katram cilvēkam uz viņa fizisko, tikumisko un garīgo tiesību valsts aizsardzību pret jebkādu prettiesisku aizskaršanu.¹⁶ Ievērojot minēto, personas neaizskaramība *per se* nozīmē kā personas fizisko, tā garīgo un tikumisko tiesību aizsardzību. Līdz ar to var izdarīt secinājumu, ka dzimumneaizskaramība ir personas neaizskaramības komponente un tāpēc – aizsargājama saskaņā ar Satversmes 94. pantu personas neaizskaramības kontekstā.

Satversmes tiesa ir uzsvērusi, ka, noskaidrojot Satversmē noteikto pamattiesību saturu, jāņem vērā Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā¹⁷. Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē ir atzīts, ka izvarošanas rezultātā var notikt arī izvarošanas

¹² Sk., piemēram: ECT 25.03.1992. spriedums lietā *B. v. France*, iesniegums Nr. 57/1990/248/319, 63. punkts. Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57770> [aplūkots 02.11.2021.]; ECT 19.02.1997, spriedums lietā *Jaggard and Brown v. the United Kingdom*, iesniegums Nr. 21627/93, 36. punkts. Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58021> [aplūkots 02.11.2021.]; ECT 14.01.2020. spriedums lietā *Beizaras and Levickas v. Lithuania*, iesniegums Nr. 41288/15, 109. punkts. Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-200344> [aplūkots 02.11.2022.].

¹³ Paparinskis M. 94. Ikvienam ir tiesības uz brīvību un personas neaizskaramību. Nevienam nedrīkst atņemt vai ierobežot brīvību citādi kā tikai saskaņā ar likumu. Grām.: R. Balodis (zin. vad.). Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 184. lpp.

¹⁴ Mežulis D. Izvarošanas kvalifikācija. Administratīvā un kriminālā justīcija, 2015, Nr. 3 (72), 29. lpp.

¹⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2009. gada 20. maija spriedums lietā Nr. SKC-383/2009. Nav publicēts.

¹⁶ Bieži lietoti jēdzieni un termini: skaidrojošā vārdnīca. Sastādījušas L. Vjaterē un I. Vjaterē. Rīga: Avots, 2004, 373. lpp.

¹⁷ Sk., piemēram: Satversmes tiesas 20.12.2010. spriedums lietā Nr.2010-44-01, 8.1. punkts. Latvijas Vēstnesis, 2010, Nr. 202.

vai necilvēcīgas izturēšanās pārkāpums.¹⁸ Turklāt izvarošanas kā noziedzīga nodarījuma sastāva tiešais objekts ir dzimumneaizskaramības intereses, tāpēc būtu pamatoti apgalvot, ka dzimumneaizskaramības aizsardzība izriet arī no Satversmes 95. panta. Tajā pašā laikā jāatzīst: lai izvarošana tiktu kvalificēta kā spīdzināšanas un/vai necilvēcīgais izturēšanās pārkāpums, nepieciešams konstatēt, ka pārkāpums ir sasniedzis minimālo smaguma līmeni (*minimal level of severity*). Turklāt nepieciešams nodalīt spīdzināšanu no necilvēcīgas izturēšanās, kas viena no otra atšķiras ar to, ka spīdzināšana ir tāda necilvēcīga izturēšanās, kas sevī iekļauj smagas un cietirdīgas ciešanas.¹⁹ Raksta apjoma dēļ autore par šo nodalījumu neizvērsīs diskusiju. Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. panta minimālā smaguma līmeņa kontekstā ir svarīgi atzīmēt, ka Eiropas Cilvēktiesību praksē ir atzīts, ka gadījumi, kad valsts nav noteikusi kriminālatbildību par visiem izvarošanas vai seksuālo uzbrukumu veidiem, ir atzīstams par tādu pozitīvā pienākuma pārkāpumu, kas ir sasniedzis Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. panta minimālā smaguma līmeni.²⁰

Minimālā smaguma institūts gan var būt neviennozīmīgs, ievērojot, ka to nosaka, ņemot vērā visus lietas apstākļus, piemēram, pārkāpuma ilgumu, tā fizisko un mentālo ietekmi, dažkārt arī – dzimumu, vecumu un veselības stāvokli.²¹ Tā, piemēram, lietā E. un citi pret Apvienoto Karalisti²² tiesa atzina, ka šajā gadījumā izvarošana, seksuālā vardarbība un vardarbīgi uzbrukumi, ko patēvs īstenojis pret pameitu, neapšaubāmi ietilpst Eiropas Cilvēktiesību konvencijas²³ 3. panta kontekstā.

No Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakses nevar izdarīt secinājumu, ka izvarošana visos gadījumos ir Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. panta pārkāpums.²⁴ Savukārt Starptautiskais kriminālnoziedzumu tribunāls bijušajai Dienvidslāvijai (turpmāk – SKT) ir atzinis, ka izvarošana ir nicināma darbība, kas aizskar cilvēka cieņas un fiziskās integritātes būtību.²⁵ Tātad SKT pamatoti atzīst jebkuru izvarošanas aktu kā tādu pārkāpumu, kas sasniedz Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. panta minimālo smagumu, turklāt norāda uz izvarošanu kā spīdzināšanas aizlieguma un necilvēcīgas izturēšanās pārkāpumu.²⁶ Kā redzams, arī šajā jautājumā nav viennozīmīgas atbildes par izvarošanas kā necilvēcīgas izturēšanās pārkāpuma interpretāciju. Autore uzskata: lai arī ne visi izvarošanas akti ir kvalificējami kā spīdzināšana, ir pamatoti atzīt, ka šāda veida akts ir necilvēcīgas izturēšanās aizlieguma pārkāpums, ievērojot izvarošanas kā noziedzīga nodarījuma ietekmes kaitīgumu uz personas fizisko un mentālo veselību un uz personas cieņu.

¹⁸ Pirmo reizi ECT vēsturē šāds spriedums tika pieņemts lietā *Aydin v. Turkey* (iesniegums Nr. 23178/94).

¹⁹ ECT 18.01.1978. spriedums lietā Nr. 5310/71 *Ireland v. the United Kingdom*, iesniegums Nr. 5310/71, 167. punkts.

²⁰ ECT 04.12.2003. spriedums lietā *MC v. Bulgaria*, iesniegums Nr. 39272/98, 185. punkts.

²¹ ECT 12.07.2005. spriedums lietā *Moldovan v. Romania*, iesniegums Nr. 8229/04, 100. punkts.

²² ECT 26.11.2002. spriedums lietā *E. and others v. the UK*, iesniegums Nr. 33218/96, 89. punkts.

²³ Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Parakstīta Romā 04.11.1950. [01.02.2022. red.].

²⁴ McGlynn C. Rape, torture and the European convention on human rights. In: *International & Comparative Law Quarterly*, Vol. 58, Issue 3, July 2009, p. 571.

²⁵ Starptautiskā kriminālnoziedzumu tribunāla bijušajai Dienvidslāvijai 16.11.1998. spriedums lietā Nr. IT-96-21-T *Prosecutor v. Delalic*, 49. punkts.

²⁶ McGlynn C., p. 572.

Ievērojot minēto, varētu apgalvot, ka dzimumneizskaramība, tostarp, bet ne tikai, izriet no Satversmes 95. panta, ja pārkāpumam ir tāds raksturs, kas norāda uz cietsirdīgu izturēšanos un personas ciešanām, arī – aizskarot personas cieņu.

3. Dzimumneizskaramības intereses aizsardzība Krimināllikumā

Atbildību par dzimumneizskaramības pārkāpumiem likumdevējs ir paredzējis Krimināllikumā²⁷ 16. nodaļā “Noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un dzimumneizskaramību”. Kā redzams no nodaļas nosaukuma, šajā nodaļā ir iekļauti gan noziedzīgi nodarījumi pret tikumību, gan – dzimumneizskaramību. Tādi noziedzīgi nodarījumi, kuru tiešais objekts ir dzimumneizskaramība, ir izvarošana (Krimināllikumā 159. pants), seksuālā vardarbība (Krimināllikumā 160. pants) un seksuāla rakstura darbības ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu (Krimināllikumā 161. pants). Šos noziedzīgos nodarījumus raksturo tas, ka ir notikusi prettiesiska seksuāla rakstura fiziska iedarbība uz cietušo, turklāt ar mērķi apmierināt savas dzimumtieksmes. Noziedzīgu nodarījumu pret dzimumneizskaramību kontekstā fiziska saskare ir priekšnoteikums attiecīgai kvalifikācijai. Proti, persona var stāties dzimumattiecībās fiziskā mijiedarbībā, stājoties dzimumaktā vai veicot cita veida fiziska seksuāla rakstura darbības.

Tomēr noziedzīgu nodarījumu pret dzimumneizskaramību regulējumā Krimināllikumā ir saskatāma būtiska neprecizitāte.

Proti, Krimināllikumā 160. pants nosaka atbildību par seksuālu vardarbību, to raksturojot kā seksuāla rakstura darbības nolūkā apmierināt dzimumtieksmi fiziskā saskarē ar cietušā ķermeni, ja tā izdarīta, izmantojot cietušā bezpalīdzības stāvokli vai pret cietušā gribu, lietojot vardarbību, draudus vai izmantojot uzticību, autoritāti vai citādu ietekmi uz cietušo. Ar jēdzienu “seksuālā vardarbība” ir apzīmējams plašs prettiesisku seksuāla rakstura darbību klāsts, kas sevī iekļauj ne vien prettiesisku dzimumaktu starp viena dzimuma personām, bet arī izvarošanu Krimināllikumā 159. panta izpratnē, seksuālo uzmākšanos, piespiedu prostitūciju, piespiedu dzimumorgānu apgrauzīšanu.²⁸ Arī Eiropas Savienības tiesiskajā regulējumā seksuālā vardarbība ir kā virsjēdziens, kurā iekļauj izvarošanu, vardarbīgu dzimumtieksmes apmierināšanu un uzmākšanos. Tātad varētu apgalvot, ka ar seksuālo vardarbību apzīmē visas prettiesiskas seksuāla rakstura darbības.

Salīdzinot seksuālās vardarbības definīciju Krimināllikumā 160. pantā ar starptautiski atzīto skaidrojumu, secināms, ka šobrīd Krimināllikumā 160. pantā iekļauti tikai atsevišķi seksuālās vardarbības veidi. Līdz ar to Krimināllikumā 160. panta nosaukums būtu atbilstoši precizējams.

Tāpat atbilstoši Krimināllikumā 159. panta izpratnei par izvarošanu ir uzskatāms prettiesisks dzimumakts starp vīrieti un sievieti. Savukārt atbildība par prettiesisku dzimumaktu ar tā paša dzimuma cietušo vai dzimumaktu starp vīrieti un sievieti,

²⁷ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [01.01.2022. red.].

²⁸ World Health Organization, World report on violence and health, 2002. Pieejams: https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/summary_en.pdf [aplūkots 02.03.2022.].

kas neatbilst tradicionālajam pieņēmumam par dzimumaktu²⁹, ir noteikta Krimināllikuma 160. pantā.

Attiecībā uz izvarošanas definīciju vēsturiski ir bijuši dažādi viedokļi ne tikai juristu, bet arī veselības organizāciju, ārstu, kā arī tiesībsardzības iestāžu darbiniekiem. Izvarošanas definīcija gadu gaitā tiek precizēta, un vairākumā valstu par izvarošanu atzīst jebkuru seksuālu, penetrējošu darbību neatkarīgi no vainīgā un cietušā dzimuma. Līdz ar to būtu vērts apsvērt arī šo prettiesisko darbību nodalījumu un nepieciešamību to atbilstoši aktualizēt, taču, ievērojot šā temata sensitivitāti un nepieciešamo izklāsta pamatojumu, autore šajā rakstā diskusiju par šo tematu neizvērsa, vienīgi norādīja uz potenciālu problemātiku.

Kopsavilkums

1. Dzimumneaizskaramības aizsardzība izriet no:
  - 1.1. Satversmes 94. panta tiktāl, ciktāl tas attiecināms uz dzimumneaizskaramību kā personas neaizskaramības komponenti;
  - 1.2. Satversmes 95. panta, ja pārkāpumu raksturo tāds smagums, kas norāda uz cietsirdīgu izturēšanos un personas ciešanām, arī – aizskarot personas cieņu (piemēram, izvarošana);
  - 1.3. Satversmes 96. panta kā tiesību uz privāto dzīvi komponente.
2. Dzimumneaizskaramību Krimināllikuma izpratnē var uzskatīt kā virsjēdzienu, kas sevī ietver dzimumbrīvību un personu līdz 16 gadu vecumam un personu ar noteiktiem garīgiem traucējumiem dzimumneaizskaramību.
3. Krimināllikuma 16. nodaļā, kurā, tostarp, bet ne tikai, iekļauti noziedzīgu nodarījumu pret dzimumneaizskaramību sastāvi, ir neprecīzi lietots termins “seksuālā vardarbība”. Proti, ar šo jēdzienu apzīmē visus dzimumneaizskaramības aizskārumus, nevis atsevišķus aizskārumu veidus, kā tas ir Krimināllikuma 160. pantā. Tāpēc būtu pamatoti apsvērt Krimināllikuma 160. panta nosaukuma maiņu.
4. Tāpat būtu vērts diskutēt par to, vai būtu aktualizējams izvarošanas jēdziens, proti, vai ir pamatoti, ka šim aktam Krimināllikuma 159. panta kontekstā ir jābūt dzimumaktam klasiskajā izpratnē (pat ja vainīgais un cietušais ir pretēja dzimuma), kā arī vai izvarošanas kontekstā ir būtiski, ka vainīgais un cietušais ir pretēja dzimuma, kā Latvijā tas ir bijis līdz šim.

---

²⁹ Youngson R.M. Collins Dictionary of Medicine, 2004. Pieejams: <https://medical-dictionary.thefreedictionary.com/homosexual+intercourse> [aplūkots 03.08.2022.].